

Lichfieldben élt, s bár rövid ideig (1727–28-ban) Oxfordban tanult, ott nem szerzett diplomát, és csak 1737-ben költözött fel Londonba.² Pedagógusként csak rövid ideig működött, először Market Bosworthben, majd Edialban, Lichfield közelében, ahol bennlakásos magániskolát nyitott. Tanítványai közt a legtehetségesebb David Garrick, a későbbi híres színész volt, s amikor Johnson Londonba ment szerencsét próbálni, Garrick is vele ment. Itt kezdeti nehézségek után 1746-ban kezdett el dolgozni két folió kötetben kiadott nagyszótárán (ez csak 1755-ben jelent meg), de Garrickkel is tartotta a kapcsolatot, dolgozott a Drury Lane színházának. Ami a Sylvanus-féle iskolai Homérosz-kiadást illeti, miután évekig használta, Dr. Johnson alighanem 1736/37-ben ajándékozta Garricknak. Az ünnepelt színész 1779-ben halt meg, s a könyv (alighanem könyvtára egyik darabjaként) csak ezután kerülhetett eladásra Angliában.

Sylvanus e kiadványának egyébként összesen öt kiadása volt: a legelsőt, mint már mondtuk, 1685-ben nyomta ki John Heptinstall. A második kiadást, már Samuel Smith költségén, egy harmadik követte, ami mint „editio secunda” jelent meg 1687-ben, Thomas Bennet nyomdász és könyvtáros költségén, elegáns címlappal, a szerző Jacob Langham nevű mecénásának ajánlva.³ Ezután hosszabb szünet következett, majd a negyedik kiadás már jóval Sylvanus halála után, év nélkül, de 1722-ben jelent meg J. Knaptonnál és társainál Londonban – ez magát „editio quartának” nevezi. A Sylvanus-féle Homérosz-kötetet legjobb tudomásunk szerint utoljára 1749-ben jelentette meg oktáv formában a W. Innys és társai cég – ennek a leírása már „új és javított kiadás”, s a címlap is meglehetősen át van rendezve, a kor nyomdatechnikai elvárásainak megfelelően. Más szóval Szilágyi/Sylvanus György összes kiadványai közül a két Isocrates-beszéd után éppen ez a Dr. Johnson által is forgatott mű nyerte el leginkább a kortársak és az utódok tetszését.

GÖMÖRI GYÖRGY

Orczy Lőrinc hagyatéka, ismeretlen versei és a tűz nem szelektáló pusztításáról.¹ Az első hallásra kissé érthetetlen szavakhoz hozzátéve Fekete Nagy Antal² levéltárostól származó mondatot: „...sohasem mondhatunk le arról a reményről, hogy a ma elveszteként nyilvántartott iratok valaha még előkerülhetnek” hangoztattam éveken át bizonyos Orczy iratok tűz általi pusztulását tényként nem tudván elfogadni. Hogy végül mindkettőnk optimista makacosságának igaza lett, annak is bizonyítéka ez a tanulmány.

A kutatást nehezítő tényezők egyike a pusztulásban, másika a rendszerezésben keresendő. Az Orczyak családi levéltára semmiképp sem tartozik a könnyen kutathatók közé, amelynek oka nemcsak a több helyen való keresés, a tűzvészek, – a fenti idézettel látszólagos ellentétben, valóban voltak ilyenek is –, és a többszörös költöztetések előidézte pusztulás, hanem a család egyes tagjai is megtették a magukét a kutathatatlanság viszonylag magas fokának eléréséhez. Akárhol is dolgozunk, mindenütt csonka, hiányos anyag fogad. Ezenkívül rendszerezési, fondálási különosságok, különbségek is nehezítik használatát. Ismét Fekete Nagy Antal szavaival: „... Külön meg kell említeni ... a levéltár nagy részénél alkalmazott jelzetelésnek egészen különleges és a magyarországi gyakorlatban sehol máshol elő nem forduló sajátosságát. A levéltár több sorozatában

² *The Penguin Companion to Literature, I. British and Commonwealth Literature*. Harmondsworth, 1971, 281.

³ Másolatát közöltem az *Angol Filológiai Tanulmányok* XVIII. kötetének (Debrecen, 1985.) 45. lapján.

¹ Ez a tanulmány elhangzott 2001. április 18-án az MTA Irodalomtudományi Intézet XVIII. századi osztályán.

² FEKETE NAGY Antal: *Orczy család levéltára. Repertórium*. Bp. 1959. Előszó: 6.

a szokásos ladula, scrinium, capsza vagy fasciculus megjelölés helyett a birtok, család vagy egyéb címszó 1, 2 vagy 3 betűre lerövidített alakját alkalmazzák jelzetként, utána feltüntetve a numerust...”

Az a tény, hogy összeházasodásokkal olyan hatalmas anyagú, a Bedeghi Nyáry-ágon rokon családok iratai kerültek ide, mint a Hallereké, a Kelemenéké, tovább bonyolítja a kutatást, ugyanazt az iratot több és eltérő jelzettel is kezében tarthatja a kutató. Míg pusztítások következtében mások örökre eltűntek. A nem tűz általi pusztításokról és a költöztetések miatt létrejött különböző lelőhelyekről, a pusztulás milyenségéről szeretnék szólni:

I. Az Országos Levéltárban található törzsanyag igen sérült és hiányos voltát a XIX. században, még az 1880-as évek előtt, sajátos szempontok alapján kiválogatott szekénderéknyi anyag Máramaroszigetre való elszállításával az anyai ágon, a Bedeghi Nyáry család révén rokon, Petrovay György, genealógus levéltárosnak sikerült elérnie.

II. Majd a beházasodással családtaggá lett Piret Eugenie pusztításáról Orczy Elemér számol be 1934. április 14–16-án felvett „Jegyzőkönyvé”-ben:

„...A könyvek, amelyek Tarnaörsön nagy részben voltak, eltűntek. A könyvtárszekrényeket Eugenie összetörette. Egy szemtanú vallomása szerint az Orczy levéltárat az udvarra kidobatta, úgy hogy a nagya szemébe került, és a szatócs üzletben Orczy levéltárbeli okmányokba sajtot pakoltak. ... Az összes családi ereklyék, úgy pl. a híres fegyvergyűjtemény, Herceg Schwarzenberg Marschallbotja, a férfi és női díszmagyarok eltűntek, úgy hogy nyugodtan mondhatjuk, hogy az Orczy család Eugenie által kifosztott. ... A családi portrék még ott vannak. Csupán a költő, Orczy Lőrinc képe hiányzik 1933 óta...”³

III. A következő, aki a családi levéltárral kapcsolatba került, Friedreich Endre (1878–1952) piarista tanár, levéltáros, már nem volt rokon. Rendházbeli lakásán elvégzett rendező munkájának eredménye az 1936. január 31-én elhangzott „Báró Orczy Lőrinc” című előadása, és néhány dokumentum időszakos eltűnése.

A kutatót érhetik csodaként megítélhető események is, amelyek Fekete Nagy Antal optimista szavait erősítik meg: a Piret Eugenie kezelte iratok kivételével, öt és fél métert 1998 nyarán Nagybányán; a még hiányzók közül néhányat 2000-ben, Budapesten a Piarista Rendház Központi Levéltárában talált meg; újrafondálásuk még ez év októberében meg is történt.

A már említett rendszerezési sajátosságból kifolyólag és az önkényesen kiragadott dokumentumok elszállításának következtében, minden fajta irat mindenütt lehet, ill. előkerülhet. A jelzeteles mai különbözősége minden esetben a lelőhely függvénye, de az eredeti, mindenképpen Petrovay György, Piret Eugenie és Friedreich Endre ténykedése előtti jelzeteles – az első 3 betű és numerus vörös krétás jele – az OL-ban, a Piaristáknál és a volt máramaroszigetieknél egyaránt, napjainkban is minden iraton jól látható,⁴ és mai, román elnevezésük megegyezik, illetve nagyon hasonló a Fekete Nagy-féle „Repertórium”-ban olvasható latin–magyar leíráshoz. Az elmondottakra jó példa a P 520, Miscellanea, 5. cs. „Acta comitatus Zempléniensis”, ACZ jelű anyag, amely Budapesten eltűntként nyilvántartott. Ugyanezzel a jelzettel Nagybányán ACZ 20. és 28. sorszámmal is megtalálható, a teljes anyag több szám alatt, 27., 30. etc., míg az OL-ban egy anyagként szerepel. Azt említenünk sem kell, hogy az ACZ és numerus vörös krétával íródott.

³ Köszönet az Orczy családnak a „Jegyzőkönyv”-be való bepillantás lehetőségéért.

⁴ 1980-ban fejezte be újrafondálását Balogh Béla, aki darabonként, minden esetben külön jelzettel új címszóba és számba sorolta a dokumentumokat.

Repertórium

Acta comitatus Zempléniensis=
ACZ. Nr. 1–622. 1757–1799.
Főleg Orczy Józsefnek Zemplén megyei
főispánsága idejéből való fenti
természetű iratok és kérvények.

[kb. 622 db irat.]

Ugyancsak a P 520, Miscellanea anyagában, a 14. csomóban elveszettnek tartott
„Litterae successorum generalis Czóbel” anyaga

Inventar

20.Orczy-ACZ 1–69.
1788–1799.197.[db.irat]
Circulári si dispositii emise de consiliul
de Locumtenentă a Ungariei, si de
Cancelariei Aulice, adreše primite de la de
la comitatele invecinate, rapoarte si copii
de pe procele verbale ale.
28.ORCZY-ACZ 7–100.
1792–1793. 187.[db.]
Copii si extrase din protocoalele
congregatiei comitatului Zemplén,
rapoarte ale autoritatilor comitatului catre
baronul Iosephus Orczy, comitele suprem
al comitatului Zemplén, petitii si cereri
adresate aceluiasi comite suprem, vol.II.-
-orig. si copie,l.latina, magh., hîrtie cu
filigran, semnat cu sigiliu.
[kb. 18. „csomó” tartalmazza a teljes irat-
anyagot.]

Repertórium

Litterae successorum generalis Czóbel =
Lcz.Nr. 1–33. 1764–1774.
Orczy Lőrinchez mint Czóbel tábornok
árvának gyámjához főleg a Czóbel család
tagjai által intézett levelek.

Inventar

Correspondenta adresată baronului
Laurentiu Orczy legata de calitatea lui de
tutore al copiilor generalului Czobel.
-orig.l.latina, magh., si germana, hîrtie cu
filigran, semnat cu sigiliu. [36.db]

I. Az Országos Levéltárban lévő versek

Az előkerült anyag vegyes természetű, tartalmaz „prózát” [iratokat:okleveleket, leveleket, rendeleteket etc.] és verseket, amelyek legtöbbje Budapesten, az OL-ban illetve a Friedreich-hagyatékban található. Többségükben eddig kiadatlan, ismeretlen költemények. A Levéltárban lévőket rendezetlenül, összekeverve egyéb iratokkal és nem csak Orczy Lőrinc-től – hanem pl. Batsányi Jánostól, Dayka Gábortól, Fekete Jánostól, Orczy Józseftől –, származó költeményekkel együtt őrzi egy iratsomó. Néhányuk megjelent a Révai Miklós által kiadott kötetekben,⁵ amelyek azonosítása megtörtént,⁶ többnyire töredékes fogalmazványokról van szó. Az eddig meg nem jelent,

⁵ *Költeményes Holmi egy Nagyságos Elmétől, A' Költeményes Gyűjtemény' öregbedésére a' Nagyságos Szerzőnek különös engedelmével közre bocsátotta RÉVAI Miklós, Pozsonbann, Loewe Antal' Betűivel 1787.* (A továbbiakban: KH.), és *Két Nagyságos Elmének Költeményes Szüleményei, A' Költeményes Gyűjtemény' öregbedésére a nagyságos Szerzőknek egyező akarattokból közre bocsátotta RÉVAI Miklós, Pozsonbann, Loewe Antal' betűivel, 1789.* (A továbbiakban: KNE.) [HORVÁTH János, *Orczy Lőrinc*. In: *Irodalom és felvilágosodás*. Szerk. SZAUDEK József és TARNAI Andor. Bp. Akadémiai Kiadó, 1974., 647–714.) cikkének rövidítéseit használom.]

⁶ H. KAKUCSKA Mária: *Orczy Lőrinc versei a Magyar Országos Levéltárban*. = ItK 1998. 5–6. sz. 773–776.

tizenhárom ismeretlen vers négy időrendi csoportba sorolható. Az elsők, pl. a „De Mr. Alex. Pope”⁷, 1754-ben keletkeztek. E vers érdekessége, hogy a húsz kötetlenül kiválasztott sor Pope *Essay on Man*⁸ négy fejezetből álló francia nyelvre fordított verséből való. Tizennyolcat teljesen szabadon fordított párosrimű 12-csekből. Hangulatában Boethius-fordításaira, a gnómaszerű költeményekre hasonlít, műfajában cento. Ugyancsak ez a műfaja a latin nyelvű, „Ex Horatio Flacco”⁹-nak.

A feltehetően 1761-ben íródott „Mátra hegyei között mulatozó Nimfák...”¹⁰ Széchényi Könyvtárban található nyomtatott példányairól csak feltételezték, hogy Orczy Lőrincéi. A Levéltárban „Preces Laurentii Orczy” megtévesztő címet viselő anyag nagy összevisszaságában található kézirat címe „Excellentissime Princeps Regni Primas, Archi Episcopo Domine Benignissime”. Az iratanyagot rendező levéltáros számozhatta meg a megtalálás sorrendjében a lapokat, amelyek egyértelműen fogalmazványok, sok esetben az olvashatóság határán Orczy Lőrinc javításaitól, az 1760-as évek kézírásának jegyeivel. Számos olyan részletet tartalmaz, amelyet a megjelent példányok nem. Nyomtatásra előkészített változat, vagy erre utaló nyom nincs. Csak ez az egyetlen példány létezik összesen tizenegy számozott oldalon, amelyek nem folyamatosan következnek egymás után, hanem „A magyar szépekhez”, majd a „Generális Beleznainak” versek töredéke található, utóbbi kézíratos formában a „Miklósnak a pusztás életről” címet viseli. Majd Fekete János Orczy Józsefhez intézett episztolája olvasható.

A MTA Könyvtára Kézirattárában található iratok esetében többnyire másolatokról, és Orczy József verseiről, Lőrinc esetében levélmásolatokról van szó. Az itt található „Nimfa” teljesen eltér a megjelentektől, és az OL példányától is. Ez a verselgető ügyvéd, Fejér Antalé, aki elküldte verseit Orczy Lőrincnek elolvasásra.¹¹

Az OL-ban lévő versek harmadik csoportját az 1770-es években, legvalószínűbben 1772 körül keletkezett kilenc „Istenes vers” jelenti. Az „Istenes versek” – jobb híján így nevezve őket, datálása eddig ismeretlen dokumentumok, megsemmisültnek hitt, volt máramarosszigeti anyagok alapján történik, és a megkerült, jelenleg nagybányai „próza” anyag minőségét is mutatja egyben.

Orczy Lőrinc és Barcsay Ábrahám 1771. nyarán [augusztusában] ismerték meg egymást, mint az utóbbi írja:

„Leg szerentsébb történeteim közzé számlálom Bétsben való létemet és ott a Méltóságos Urral tett esmérségemet. ... Generalis Uram elindulása után magam sem mulattam sokáig mivel mult hónapnak tizen negyedik napján Bécsből el indulván Verebély felé siettem hol nemes regimentünk ezen holnapnak tizenötödik napjáig táborozott. ... Patai Kunyhombol 20dik 7bris771.Barcsay vasas kapitány még eddig.” [A levél lelőhelye az utolsó tárgyalandó anyag.]

⁷ H. KAKUCSKA Mária: *Mikor kezdett el verset írni Orczy Lőrinc?* = ItK 1998. 3–4. sz. 536–540.

⁸ POPE, Alexander: *Essay on Man*. I. POPE, Alexander: *Oeuvres diverses de Pope*. Par Mr. DU RESNEL, Abbé de Sept-Fontaines, de l’Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. Amsterdam et Leipzig, 1749. Jelzete: Zb 6051-1.2. (Az említett, ill. felhasznált Pope művek lelőhelye minden esetben Berlin, Staatsbibliothek, Preußischer Kulturbesitz.)

⁹ H. KAKUCSKA Mária: „A Tarna-Eörsi magyar Horatius”, Kézirat.

¹⁰ H. KAKUCSKA Mária: „Ki írta a’ Mátra hegyei közt mulatozó Nimphák éneké”-t? Kézirat. A továbbiakban: *Nimfa*.

¹¹ L. az előző jegyzetet.

Orczy „Panasz az öregségről” című verse válasz Barcsay Ábrahám (1772) „Egy jó barát beteg barátjának” episztolájára¹² és betegségről, rossz közérzetről, időtöltéséről számol be:

Orczy [KNE, 1772, 215-216.l.]:

„Kérdezed, mint folynak hanyatló napjaim,
Hogy bírnak erőtlen tántorgó tagjaim.
...Készülget naponként Ősök' hajlékábann,
...Félre teszi tehát Aroüet' írását,
Buffon Póp Bolinbrock' tzifra mázolását
Ötvenedik Zsoltárt penget most hárfáján,
Salamon' nótáját zendi furuglyáján.”

Barcsay [KNE, 73-77.l.]:

Musák! Az árnyékos Zobor tetejéről,
...Nyilván hallottatok Orczy hidegéről

majd a következő sorok a versírás idejére-helyére adnak utalást:

El találtad, Jó Társ, Hegy' alján is valék,
De sok muskaltól ám majd meg is halék.
Ott hagyám hát Bacchust seprős Szüzeivel,
Mádi hegy' oldalán Szedők' seregével.
S' míg ők arany szállót szedének tsebrekre,
Nékem nagyobb gondom volt egészségemre.
Ez ugyan már meg tért, élek, és pihegek,
De már tsak mint árnyék föld' hátán lebegek.

A mádi (tokaji borvidék) musttól lett betegségéről leveleiben is olvashatunk. A sajátkezű, jól olvasható Barcsay-episztola dátuma Komjáti. 1772. Aug.14. Így az „Istenes versek” keletkezése 1772-re tehető. Orczy Lőrinc hidegleléséről más levelekben is olvashatunk, és Barcsay más leveleiben is utal erre. A kilenc vers egy különálló, gondosan vezetett, 18,5×26 cm nagyságú füzetkében van. Az első négy Orczy szokásától eltérően kalligrafikus írással, utalva a versszakokra, formailag is tetszetősen, majd a következő öt, Orczy jól ismert, nehezebben olvasható írásával, az 1770-es évek jellegzetességeivel íródott. Gondot okoz műfaji besorolásuk: nem zsoltárok, de nem is parafrízisok, viszont Orczy fordítási gyakorlatát ismerve – és felidézve az „1754. De Mr. Alex. Pope”-ról elmondottakat, amikor is Pope négy hosszú versszakból álló költeményéből kiválogatott tetszőleges húsz sorral egy új verset alkotott, a latin nyelvű cento-költészethez hasonlóan, amelyet két sor híjjával fordít le –, lehetnének zsoltárok is, amennyiben nem ragaszkodunk mereven formai megkötöttségekhez. A 47–55-ig vannak megszámozva, nem számmal jelölve, hanem betűkkel kiírva. Az 56. csak jelezve van, de nincs már lemásolva. Sehol sem található.

Révai 1788. március 23-i levelében: „...Nagyságod manuscriptumát alázatos köszönettel megküldöm. A leiratása miatt fel kellett bontanom. Most egybekötöttem...”¹³ egy összefüggő, létező kéziratos verseskötet visszaküldéséről írt, amelynek mindeddig sehol sem bukkantunk nyomára. A tagadhatatlanul szebb, olvashatóbb írással készült, füzetszerű képződménybe gyűjtött versek sem lehetnek egy ilyenkel azonosak az írásképp, a több eltérő „füzet” létezése miatt. Külalakban eltérnek egymástól – jellegükben nem –, a valószínűleg magától a versszerzőtől készített „füzetek”.

Végül az OL-ban található utolsó vers, az 1784. febr. 9-re datált „Pest vármegye restauratiója” című töredék, amelynek folytatását vagy változatát nem találtuk. Orczy Lőrinc ebben az évben

¹² EGYED Emese: *Levélek fejemről Múzsák sisakomat. Barcsay Ábrahám költészete*. Kolozsvár, 1998., című művében ír a Barcsay-levelek sajátosságairól is.

¹³ Közvetette: SZILÁGYI István: Figyelő, (XIII.) 349. Ő sosem közli, honnan származnak a kéziratok.

vonul vissza Abauj vármegye főispáni tisztségéből, kisebbik, László fia javára. Hogy ez a döntése nem ment zökkenőmentesen és családi konfliktusok nélkül, fiaihoz írt levelei tanúsítják.

II. Friedreich-hagyatékban, vagyis a piarista Rendház Levéltárában öt ismeretlen és két megjelent, a „Futó gondolat a szabadságról” és „Egy sebes katonának sohajtása a’ meg törődött vitézeknek számokra épült pesti nagy házra”¹⁴ – a kéziratban „Futógondolat a szabadságról”, „Keserves fohászzkodása egij Pestij Invalidus vén katonának” – című vers kézírata található. Mindkét vers az 1789-ben napvilágot látott kötetben jelent meg, Orczy azon ritka költeményei közé tartoznak, amelyek jól olvasható, teljes formában és több változatban, így töredékesen is ránk maradtak. A dátummal ellátott versek közé tartozik néhányuk, de ebben a 22,5×18,5 cm-es „füzetkében”, a fennmaradt példányok nem 1757-ből valók, mint Orczy sajátkezű keltezése a versek végén sugallná. Ugyanis a füzetke baloldalán az 1772-ben született, több dátumos példányban ránk maradt, „Futó gondolat a szabadságról” olvasható, mellette, a jobb oldalon a „Sóhajtás Vénushoz” következik végén az 1757-es, majd folytatólagosan, néhány alkalmi vers ugyanezzel a dátummal. Az íráskép, a tinta színének azonossága az 1770-es évekre jellemző. 1757 jeles dátum Orczy Lőrinc életében, a Hétéves háborúban 1756 őszétől 1759 májusáig való részvétele miatt.

A „Sóhajtás Vénushoz” c. vers dátuma 1757, páros rímű 12-es, 170 sorból áll, versszakolás nélkül. A „Hívságok megvetéséről”, „Horátz’ X. éneke a II. könyvből”, „Szerelem és bor”, című versekre hasonlít.

A három alkalmi vers címzettje nemcsak az Orczykhoz való kapcsolatuk, hanem egymáshoz való viszonyulásuk miatt is érdekes. Az elsőt Pálffy János volt labanc nádorhoz, a szatmári béke egyik létrehozójához írta: „Emlékezetnek Oszlopa, némelly élő és meg holt Magyaroknak! Pálffy Jánosnak”¹⁵ negyvenhárom Gyöngyösi féle 4-es rímű 12-esekből álló sort. A következőt szintén 1757-ben, hatvankét sort, négyes rímű 12-esekben a „szembenálló” kuruc generálisnak, „Károlyi Sándornak”¹⁶ írta.

„Eszterházy Jósephnek”¹⁷ horvát bánnak és országbírónak hatvannyolc Gyöngyösi féle négyes rímű 12-est írt. „Az igaz Becsület miből áll”, nyolcvan 4-es rímű 12-esből áll. „A szabadkőművesek törvénye”, „A Betsülletes ember’ törvénye”¹⁸ című versekhez hasonló tematikában. Talán ezek, a dátum nélküliek is ebben az évben, 1757-ben/körül keletkezettek és az 1772-ben született, több teljes és töredékes kéziratban fennmaradt „Futó gondolat a szabadságról” mellé másolta őket. Biztosabban állítható, hogy a verseket 1772-ben másolta Barcsay Ábrahámnak. Datálásukban, azonosításukban segítségünkre van Barcsay Ábrahám „Bánkeszei Kunyhombol 29dik May 772” írott levele:

„Kimondhatatlan nagy örömmel vettem az erejtett drága portékának Laistromát: érzemis egész érdemét s’ valóságát az illy bennem tett bizalomnak. ...Én választást köztök nem tehetek, mindenik tettzik, ... Ugy tetik hogy az emlékezetnek oszlopa némely Magyarok[nak], a többi között drága fog lenni és a Pantlikás Uraknak kedves; egyszersmind letzke lészen valamint a M[agyar] Iffjusághoz valo intés hogy ne lármázzanak. A Mátra mellyéki Nimfák éneke, Cupido Temetése a Vénushoz valo sohajtás, és Örsy lakásomhoz, ugyvélem hogy a versek Istenének Apollonak Sugár-lásából költek. Fohászzkodása egy vén katonának: a Játékos pokolb[an], Intés egy

¹⁴ KNE, 1–69 és 143–147.

¹⁵ Pálffy János (1663–1751) gróf, nádor, a Rákóczi-szabadságharc idején a császári csapatok fővezére.

¹⁶ Károlyi Sándor (1669–1743) gróf, Szatmár vm. főispánja, amikor II. Rákóczi Ferenc vette át a szabadságharc vezetését, csatlakozott a kurucokhoz. Pálffy Jánossal az ő műve szatmári béke létrejötté.

¹⁷ Eszterházy József (?–1748).

¹⁸ KH, 42, és 42–44.

széptől a vén szerelmeshez, Magyar és deák nyelvek siralmas panaszsza, Tercsa és Bandy énekei azt tartom a tréfás Satirák notájára irattak. ...”

Így a Barcsay által említett versekről elmondhatóak, hogy legkésőbbben 1772-ben lettek másolva, Barcsay Ábrahámnak barátságából, szimpátiából, egyes esetekben 1757-ben/körül keletkezettek. Barcsay többször biztatta Orczyt versei kiadására, amelynek meg nem tétele okozta, hogy az általa említett versek közül ma már nem ismerjük a „Kupido Temetése”, „Örsy lakásomhoz”, „Intés egy széptől a vén szerelmeshez”, „Magyar és deák nyelvek siralmas panaszsza”, „Tercsa Bandy énekei” címűeket. [Talán még előkerülhetnek...]

III. Az általunk idézett Barcsay Ábrahám levelek a volt máramaroszi Petrovay-anyag részei. Ebben az anyagban Orczy Lőrinc egy verse, a különös című „Orczy Lőrinc »válasz Barcsaj Leveleire de dato Gotzendorff [Glotzersdorff] 20. 8br.1778.«” található, amelynek érdekessége, hogy két missilis Barcsay-levele íródott. „Schribau, Prussiai Silesia szélén 3dik 9bris reggel négy orakor, 778. „keltezésüre negyvennégy sort, a másikra, a korábbira „Silesiába Glotzersdorffii gunyhombol, 20dik 8br 778.” dátumúra, a nyolc utolsó sort írta Orczy Lőrinc¹⁹. Az 1789-ben megjelent kötetben, „A’ menyinykő hárító dárdákról” címmel, a 209–211 oldalon jelentette meg Révai Miklós. E költeménynek csak itt, a Petrovay György által elvitt anyagban van meg a kézirata. Az általam idézett összes Barcsay-levele is itt található, a már többszöri példaként felhozott „P 520, Miscellanea, 18. csomó, Missiles, Epistolae familiarum ad Stephanum, Laurentium et Josephum Orczy. = Jelzet nélkül. Nr.1–115. 1720–1798. Főleg korabeli írók levelei.”²⁰ anyagában, az évtizedeken át elpusztultnak tartott, több más, a budapesti törzsanyagból kivett iratcsomóban.

H. KAKUCSKA MÁRIA

Egy reformkori bencés szerzetes olvasmányai. A katolikus papság műveltebb része a világi értelmiséghez hasonlóan jelentékeny szerepet töltött be a reformkor irodalmi életében.¹ Több jelentős író kerül ki közülük, mint például Guzmics Izidor, Horváth Endre vagy Czuczor Gergely. Jó néhányan, mint könyvvásárlók és olvasók vállaltak részt az irodalom támogatásából, és kapcsolódtak be az irodalmi életbe. Előfizeteket gyűjtöttek, és maguk is előfizettek a kortárs-írók könyveire. Sokan tagjai lettek a kaszinóknak és olvasóegyesületeknek.²

Guzmics Izidor szeretett tanítványa és munkatársa, Beély Fidé³l kéziratossá hagyatékát olvasmánytörténeti vonatkozásban is rendkívül érdekes. Kéziratban maradt részletes önéletrajza⁴, és az

¹⁹ A versről részletesen, H. KAKUCSKA MÁRIA: *Orczy Lőrinc válasza Barcsay Ábrahám levelére.* = MKSz (117.) 2001. 2. sz. 207–208.

²⁰ Ebből az anyagból adta ki BALOGH Béla: *Bessenyei György levelei.* = Szabolcs-Szatmár-Bereg Levéltári Évkönyv (X.) 1994. Nyíregyháza., és UO: *Kazinczy Ferenc levelei.* Széphalom, 4., 1992.; és EGYED Emese: *Levelek fejéről Múzsák sisakomat. Barcsay Ábrahám költészete.* Kolozsvár, 1998. Ő Orczy-gyűjteménynek nevezte el az iratcsomót.

¹ Vö.: FÜLÖP Géza: *A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban.* Bp. 1978. 230–236.

² Számos pap és paptanárné neve, pl. Czuczor Gergelyé, Guzmics Izidoré, Deák Ferenc rokonáé, Oszterhuber Ferenc veszprémi kápláné, Ruszek Józsefé vagy a főpapok közül Barkóczy Lászlóé és báró Szepessy Ignácé szerepel az előfizetési jegyzékekben. Kisfaludy Károly *Aurórájának* és Vörösmarty *Zalán futásának* legtöbb előfizetője is dunántúli katolikus pap.

³ Briedl József (a Beély Fidé³l nevet később vette fel) 1807. július 5-én született Székesfehérváron. Elemi és középfokú tanulmányait szülővárosában végezte, majd 1822-ben a Szt. Benedek rendbe lépett. Pannonhalmán, majd Bakonybélben tanult. 1830. augusztus 6-án áldozópappá szen-